

Corpus esoterica: Gehenna, Gehinnom, Jahannam, tophet ja kareth

Corpus esoterica kokoaa yhteen muistoja harhaopeista, kulttuurihistoriasta, mytologiasta ja filosofiasta. En kirjoita hengellisen tai uskonnollisen demonin riivaamana, vaan psykologisen, sosiologisen ja filosofisen uteliaisuuden, sanalla sanoen, ihmisyyden velvoittamana.

Haluan ymmärtää, miksi elävä ja värikäs vuosituhantinen uskonnollinen löytöretki kuihtui Pyhien kirjojen kuolleeksi kirjaimeksi. Sen sijaan, että uskonnot rakentaisivat siltoja ihmisten ja elävän ”pyhän” välille, ne sulkevat *toiset* Jumalan rakkauden ulkopuolelle ja kokoavat muureja suojaksi ihmisten ja Jumalan vihalta. Jos se on Jumalan suunnitelma – se on tosi huono suunnitelma.

Sen sijaan, että usko opettaisi ymmärrystä ja rakkautta, se ruokkii vihaa, pelkoja ja tietämättömyyttä. Kristinuskon selkäranka on vakaumus Kristuksen toiseen tulemiseen, maailmanloppuun ja viimeiseen tuomioon: Tuomiopäivän toivossa eläminen on pähkähullua.

Kaikki kahdeksan miljardia ihmistä eivät kuitenkaan voi olla väärässä: vain heidän uskontonsa Jumala on ainoa tosi Jumala ja kaikkia muita Jumala vihaa. Harhaoppiset vihaavat ainoaa tosi Jumalaa ja ansaitsevat siksi ikuisen piinan ja kärsimyksen helvetin pikivirroissa ja tulisissa järvissä.

Johdanto

Tämä artikkeli käsittelee Jerusalemissa sijaitsevaa laaksoa ja Raamatun termiä, joka on analoginen termeille kristillinen Hades, Helvetti tai Kiirastuli.

Hinnom, Gehinnom tai Gehenna on historiallinen laakso, joka ympäröi muinaista Jerusalemiä länneestä ja lounaasta. Laakso on saanut erilaisia teologisia konnotaatioita, muun muassa jumalallisen rangaistuksen paikkana juutalaisessa eskatologiassa.

Hinnomin laakso ympäröi Jerusalemin vanhaa kaupunkia ja viereistä Siion-vuorta länneestä ja etelästä. Se kohtaa ja sulautuu Kidronin laaksoon, joka on toinen päälaakso vanhan kaupungin ympärillä, lähellä Siloamin allasta, joka sijaitsee muinaisen Jerusalemin kaakkoiskulmassa. Laakso tunnetaan myös nimellä Wadi er-Rebab "*Rebabin laakso*"). Laakson luoteisosa on nykyään kaupunginipuisto.[1, 3, 4]

Paikka mainitaan ensimmäisen kerran heprealaisessa Raamatussa osana Juudan ja Benjaminin heimojen välistä rajaa (Joosua 15:8). Myöhään ensimmäisen temppelin aikana se oli Tophetin* paikka, jossa jotkut Juudan kuninkaat olivat uhraaneet lapsensa tulessa (Jeremia 7:31). Sen jälkeen raamatullinen profeetta Jeremia kirosi paikan (Jeremia 19:2–6).

*Heprealaisessa Raamatussa Tophet tai Topheth (heprea: תופת, latinoitu: Tōpēt; kreikka: Τάφεθ; latina: Topheth) on paikka Jerusalemissa Hinnomin laaksossa, jossa järjestetyissä rituaaleissa "lapsia kuljetettiin tulen läpi". Kyse on todennäköisimmin lasten uhraamisesta.

Perinteisesti uhrin on annettu jumalalle nimeltä *Moloch*. Raamattu tuomitsee ja kieltää nämä uhraukset, ja kuningas Josia tuhoaa lopulta tofetin, vaikka profeettojen Jeremian, Hesekielin ja Jesajan maininnat viittaavat siihen, että tofeettiin liittyvät käytännöt ovat saattaneet jatkua. Useimmat tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että tofeetissa suoritettu rituaali oli lasten uhraus. He yhdistävät rituaalin samankaltaisiin episodeihin, joita kuvataan Raamatussa. Myös hellenistiset lähteet kuvaavat näitä rituaaleja Foinikiassa (jonka asukkaita kutsuttiin Raamatussa kanaanilaisiksi) ja Karthagossa.

On erimielisyyttä siitä, uhrattiinko uhrin jumalalle nimeltä "Moloch". Foinikialaisten ja karthagolaisten kirjoitusten perusteella yhä useammat tutkijat uskovat, että sana moloch viittaa ennemminkin uhrityyppiin kuin jumaliin. Tällä hetkellä on kiistaa siitä, oliko nämä uhrin omistettu Jahvelle eikä vieraille jumaluudelle.

Arkeologit ovat käyttäneet termiä "tophet" suuriin lasten hautausmaihin, joita on löydetty kartaginalaisista paikoista, joiden on perinteisesti uskottu olevan lapsiuhrien hautoja, kuten hellenistiset ja raamatulliset lähteet ovat kuvanneet.

Tämä tulkinta on kiistanalainen, ja jotkut tutkijat väittävät, että tophetit saattoivat olla lasten hautausmaita, ja hylkäävät hellenistiset lähteet karthagolaisten vastaisena propagandana. Toiset väittävät, että kaikki tofetin hautaukset eivät olleet uhreja. Tophet ja sen sijainti yhdistettiin myöhemmin juutalaisessa eskatologiassa jumalalliseen rangaistukseen.

Myöhemmässä rabbiinisessa kirjallisuudessa "*Gehinnom*" yhdistettiin jumalalliseen rangaistukseen juutalaisessa apokalyptisissä jumalattomien määränäänä heidän syntiensä

sovittamiseksi.[5. 6. 7, 8]

Termi eroaa neutraalimmasta kuolleiden asuinpaikkaa tarkoittavasta termistä *Sheol*. Kuningas Jamesin raamatunversiossa käännetään molemmat termi anglosaksisella sanalla helvetti.

Arkeologia

Tophet

Raamatun kertomuksia tofetien lapsiuhreista foinikialaiselle jumalatar Tanitille (700–600 eaa.) Ahasin ja Manassen hallituskaudella tukee lasten luulöydöt mm. Karthagossa. Lapsia uhrttiin myös muinaisessa Syyriassa ja Palestiinassa. Tutkijat, kuten Mosca (1975) tulkitsevat kirjaimellisesti heprealaisen Raamatun kertomukset uhreista (esim. Jeremia / "ovat täyttäneet tämän paikan viattomien verellä"). [16, 17][18][19]

Raamatun kertomukset Jeremian kirjassa (Jeremia 19) kuvaavat tapahtumia, jotka tapahtuivat 700-luvulla Ben-innomin paikalla: "Kansani on hylännyt minut ja käyttänyt väärin tätä paikkaa. He (israelilaiset) ovat polttaneet täällä uhreja jumalille, jotka olivat vieraita heille itselleen, heidän isilleen ja Juudan kuninkaille. He ovat täyttäneet tämän paikan viattomien ihmisten verellä. He ovat rakentaneet alttareita polttaakseen lapsiaan tulessa uhreina Baalille. Sitä minä en ole käskenyt heidän tehdä, sellainen ei tulisi mieleenikään! Tulee aika, jolloin tätä paikkaa ei sanota enää Tofetiksi, Ben-Hinnomin laaksoksi, vaan sitä sanotaan Murhalaaksoksi." [20]

J. Day, Heider ja Mosca uskovat, että Moloch-kulttia harjoitettiin Hinnomin laaksossa Tophethissa. Arkeologisia todisteita, kuten lasten joukkohautoja, ei ole löydetty; on kuitenkin arveltu, että arkeologiste todisteiden puutetta

selittää Jerusalemin alueen väestöhistoria verrattuna Tunisiasta löydettyyn Topetiin.

Myös Josian toimet olisivat voineet hävittää arkeologisia todisteita lapsien uhraamisesta: "Ja hän saastutti Tofetin, joka on Hinnomin lasten laaksossa, jotta kukaan ei saisi poikaansa tai tytärtään kulkemaan tulen läpi Molokille." (2. Kuninkaiden kirja 23). Vähemmistö tutkijoista on yrittänyt todistaa, että Raamattu ei kuvaa todellista lasten uhrausta, vaan ainoastaan vihkiytymistä jumalalle tulella; Tällaiset väitteet ovat "vakuuttavasti kumottu" (Hay, 2011).[21, 22, 23]

Gehinnom

Judaismi

Heprealainen Raamattu

Vanhin historiallinen viittaus Hinnomin laaksoon löytyy Joosuan kirjoista 15:8, 18:16, joissa kuvataan heimorajoja. Seuraava kronologinen viittaus laaksoon on Juudan kuninkaan Ahasin ajalta, joka uhrasi siellä poikansa 2. Aikakirjan 28:3:n mukaisesti. Koska Hiskia, hänen laillinen poikansa ylipapin tyttärestä, seurasi häntä kuninkaaksi, tämän, jos se on kirjaimellista, oletetaan tarkoittavan kirjaamattomien pakanavaimojen tai sivuvaimojen lapsia. Samaa sanotaan Ahasin pojanpojasta Manassesta kohdassa 33:6. Keskustelu jatkuu siitä, viittaako ilmaus "saa lapsensa kulkemaan tulen läpi" uskonnolliseen seremoniaan, jossa moloch-pappi kuljetti lasta kahden tulikaistan välissä, vai kirjaimelliseen lapsiuhuriin, jossa lapsi heitetään tuleen.

Jesajan kirjassa ei mainita Gehennaa nimeltä, vaan "palava paikka" (30:33), jossa Assyrian armeija on määrä tuhota, voi viitata "*Tofethiin*", kuten myös Jesajan viimeinen säe, joka koskee niitä, jotka kapinoivat Jumalaa vastaan (Jesaja 66:24).

Josian hallituskaudella Jeremia kutsui tuhoamaan Tofetin

pyhäkköt ja lopettamaan rituaalin (Jeremia 7:31–32, 32:35). On kerrottu, että Josia tuhosi Molokin pyhäkön Tofetissa estääkseen ketään uhraamasta siellä lapsia (2. Kun. 23:10). Huolimatta siitä, että Josia lopetti rituaalit, Jeremia sisälsi myös profetian siitä, että itse Jerusalem tehtäisiin Gehennan ja Tofetin kaltaiseksi (19:2–6, 19:11–14). Viimeinen puhtaasti maantieteellinen viittaus löytyy Nehemiasta (11:30) Babylonista palaaville pakkosiirtolaisille, jotka leiriytyvät Beersebasta Hinnomiin. [5]

Targums (arameankieliset käännökset)

Muinaiset arameankieliset parafraasi-käännökset heprealaisesta Raamatusta, jotka tunnetaan nimellä Targums, käyttävät usein termiä "*Gehinnom*" jakeisiin, jotka koskevat ylösnousemusta, tuomiota ja jumalattomien kohtaloa. Tämä voi sisältää myös ilmauksen "toinen kuolema" lisäämisen, kuten Jesajan kirjan viimeisessä luvussa, jossa hepreankielisessä versiossa ei mainita Gehinnomia eikä toista kuolemaa, kun taas Targumit lisäävät molemmat. Tässä Targumit ovat rinnakkain Markuksen evankeliumin kanssa, jossa "*Gehenna*" on lisätty Jesajan jakeiden lainaukseen, jossa kuvataan ruumiita "jossa heidän matonsa ei kuole".[24]

Rabbininen juutalaisuus (apokryfisillä/pseudo-uskonnollisilla teksteillä)

Pyydän anteeksi mahdollisia käännösvirheitä. Rabbiinien tekstit ovat välillä hämäriä ja viittaavat maallikolle tuntemattomiin asioihin.

Rabbit käyttävät vain termiä "*Gehinnom*", joka tulee suoraan hepreasta, eivätkä koskaan "*Gehenna*", joka on kreikan translitterointi. Gehennaa ei mainita Toorassa "helvetin" merkityksessä. Jotkut rabbiiniset tekstit kuitenkin väittävät, että Jumala loi Gehennan toisena luomispäivänä (1. Moos. Rabbah 4:6, 11:9). Muut tekstit väittävät, että Gehenna oli osa Jumalan alkuperäistä suunnitelmaa maailmankaikkeudelle ja

että se luotiin itse asiassa ennen maapalloa (Pesahim 54a; Sifre 5. Moos. 37).

Gehennan käsite on luultavasti saanut inspiraationsa raamatullisesta Sheol-käsityksestä. Alkuperäinen kuva Sheolista ei ole ensimmäisen vuosisadan "Ikuinen tulijärvi" Gehenna jumalattomien rangaistus- tai tuhopaikkana, eikä sitä esiinny usein klassisissa rabbiinisissa lähteissä. Gehennaa verrataan Šeoliin, jossa jumalattomat menevät kärsimään, kun heidät tuomitaan.

Mishna nimeää seitsemän raamatullista henkilöä, jotka eivät saa osuutta Olam Ha-Basta, kirjaimellisesti "tulevasta maailmasta": Jerobeam, Ahab, Menasse, Doeg edomilainen, Ahitofel, Bileam ja Gehasi.

Rabbi Yehudan mukaan Menasse sai osuuden Olam Ha-Basta. Midrash Konen asettaa Ahabin Gehennan viidenteen osastoon, koska hänen vastuullaan on pakanat. Absalom lähetettiin Gehennan 7. piiriin. Joshua ben Levin Gehennan kuvauksen mukaan, joka Danten tavoin vaelsi helvetissä enkeli Duman ohjauksessa, Absalom asuu edelleen siellä kapinallisten pakanoiden johtajana: ja kun enkelit tulisine sauvoineen juoksevat Absalomia vastaan lyödäkseen häntä kuten muita kapinallisia, taivaallinen ääni sanoo: "Säästä Absalom, Daavidin poika, palvelijani".

Hänen velipuolensa Amnonin sanottiin lähetetyn Gehennan 2. piiriin. Juudan Amon teki paljon syntiä, mutta hänen nimeään ei merkitty niiden kuninkaiden luetteloon, jotka on jätetty pois maailmasta kunnioituksesta poikaansa Josiaa kohtaan.

Midrashilainen katkelma kuuluu: "Mikään synti ei ole vakavampi kuin epäjumalanpalvelus, sillä se on petos Jumalaa vastaan. Silti tämäkin on annettu anteeksi vilpittömän katumuksen perusteella; mutta se, joka tekee syntiä vastustuksen hengestä nähdäkseen rankaiseeko Jumala häntä, ei saa anteeksiäntoa, vaikka hän sanoisi sydämessään: 'Minulla on lopuksi rauha

(katumalla), vaikka vaellankin pahan sydämeni itsepäisyydessä'" (5 Moos. 29:19).

Sellainen oli Amon, Manassen poika, sillä (apokryfinen) Raamattu sanoo: "Ja Amon perusteli paha rikkomusta ja sanoi: 'Isäni oli lapsuudesta asti suuri rikkoja, ja hän katui vanhana. Niin minä nyt vaellan sieluni himon mukaan ja palaan sen jälkeen Herran tykö. Ja hän teki enemmän paha Herran silmissä kuin kaikki, jotka olivat ennen häntä, mutta Herra Jumala hävitti hänet pian tästä hyvästä maasta. Ja hänen palvelijansa tekivät salaliiton häntä vastaan ja tappoivat hänet hänen omassa huoneessaan, ja hän hallitsi vain kaksi vuotta.." On huomionarvoista, että tämä hyvin midrashinen katkelma valaisee Mishnan painokasta opetusta (Yoma, viii. 9): "Joka sanoo: 'Minä teen syntiä ja kadun sen jälkeen', ei anneta aikaa parannuksen tekemiseen." [25, 26, 27, 28, 29, 30, 31]

Aggadassa Jehoiakim kärsii edelleen rangaistusta synneistään. Vaikka Babylonian Talmud ei sisällytä häntä niiden joukkoon, joilla ei ole sijaa tulevassa maailmassa (vrt. Sanh. 103b), Jerusalemin Talmud mainitsee hänet esimerkkinä henkilöstä, joka on menettänyt paikkansa taivaassa rikkomalla julkisesti lakia. [32]

Herra rankaisi Israelin tuomaria Jairia kareth'illa*, koska hän pakotti miehet kumartumaan Baalin alttarin eteen: "Kuule Herran sanat ennenkuin kuolet: "Minä asetin sinut kansani ruhtinaaksi, ja sinä mursit liittoni, viettelit kansani ja yritit polttaa palvelijani tulella, mutta heidät herätettiin henkiin ja vapautettiin elävällä taivaallisella tulella. Sinä kuolet ja kuolet tulessa, tulessa, jossa sinä pysyt ikuisesti." Sen jälkeen enkeli poltti hänet tuhannen miehen kanssa, jotka hän oli ottanut mukaan osoittaakseen kunnioitusta Baalille."Mitä tulee miehiin, jotka tekivät aviorikoksen (toisen miehen vaimon kanssa), Abba ben Joseph ja Abba Arika ovat molemmat lainattuja Talmud ilmaisee vastenmielisyyttä ja väittää, että sellaiset miehet

tuomittaisiin Gehennaan.[33, 34]

Tzoah Rotachat

Gehennan pahin osa on nimeltään Tzoah Rotachat. Rabbit pitävät Achania katuvaan syntisen mallina; koska hänen julkinen tunnustus ja myöhempi rangaistus pelasti hänet ikuisesta tuomiosta Gehennassa. "Jokainen syyllinen ennen häntä, joka kohtaa kuolemanrangaistuksensa", sanoo Mishnah Sanh. vi. 2, "käsketään tekemään julkinen tunnustus pelastuakseen Gehennan tuomiolta".

Näin Achan tunnusti kaikki syntinsä, kun hän sanoi: "Totisesti olen tehnyt syntiä Herraa, Israelin Jumalaa vastaan, ja näin ja näin olen tehnyt." Että hänen lupauksensa pelasti hänet iankaikkisesta tuomiosta, voidaan oppia Joosuan sanoista Achanille: "Miksi olet huolestuttanut meitä? Samoin Herra voi vaivata sinua tänä päivänä", eli "elämässä, joka nyt on, jotta sinut voidaan vapauttaa tulevassa elämässä" (Sanh. 43b-44; katso myös Kimḥi Josh. v. 25).'[35]

Erityinen rabbiininen termi harhaoppeille tai laittomasta hengestä johtuvalle uskonnolliselle jakautumiselle on *minim* (lit. 'uskomuksen lajit'; yksikkö *min*, joka tarkoittaa "harhaoppista" tai "gnostilaista", on keksitty idiomaattisesti, kuten *goy* ja *am ha'aretz*; katso gnostilaisuus). Termin *min* (מִינִים) "harhaoppiselle" lisäksi Talmudissa käytetään harhaoppisista sanoja *ḥitzonim* (ulkopuoliset), *apikoros* ja *kofer ba-Torah* tai *kofer ba-ikkar* (hän, joka kieltää uskon perusteet); myös *poresh mi-darke tzibbur* (se, joka poikkeaa yhteisön tavoista).[36, 37, 38, 39, 40]

Sanotaan, että kaikki nämä (harhaoppisten) ryhmät on lähetetty Gehinnomiin ikuisiksi ajoiksi, eikä niillä ole mahdollisuutta saada osaa tulevasta maailmasta.

Perinteinen selitys, jonka mukaan palava roskakasa Hinnomin laaksossa Jerusalemin eteläpuolella sai aikaan ajatuksen

tulisesta tuomiosta Gehennassa, johtuu rabbi David Kimhin kommenteista Psalmeille 27:13 (noin 1200 jKr.). Hän väitti, että tässä inhottavassa laaksossa paloi jatkuvasti tulia, joissa poltettiin laaksoon heitettyä jätettä ja ruumiita. Hermann Strack ja Paul Billerbeck kuitenkin toteavat, että tämän väitteen tueksi ei ole olemassa arkeologista tai kirjallista näyttöä, ei aikaisemmissa intertestamentaalisisissa tai myöhemmissä rabbiinisissa lähteissä. Myös Lloyd R. Bailey'n "Gehenna: The Topography of Hell" vuodelta 1986 jakaa samanlaisen tulkinnan.

On kuitenkin todisteita siitä, että tämän laakson lounainen olake (Ketef Hinnom) oli hautauspaikka, jossa oli lukuisia hautakammioita, joita sukupolvet käyttivät uudelleen jo 700-500-luvulla eaa. Tämän alueen käyttö hautapaikkoina jatkui ensimmäisille vuosisatoille eaa.. Vuoteen 70 mennessä alue ei ollut vain hautauspaikka, vaan myös kuolleiden polttohautauspaikka, kun kymmenennen roomalaisen legioonan saapuminen oli ainoa ryhmä, jonka tiedettiin harjoittavan polttohautausta tällä alueella.[41, 42, 43, 44]

Ajan myötä paikkaa pidettiin kirottuna ja tuhopaikana juutalaisessa kansanperinteessä. Lopulta heprealaisesta termistä Gehinnom tuli kuvaannollinen nimi juutalaisuuden jumalattomien kuolleiden henkisen puhdistumisen paikalle. Useimpien juutalaisten lähteiden mukaan puhdistus- tai rangaistusaika on rajoitettu vain 12 kuukauteen, ja jokainen lepopäivä jää rangaistuksen ulkopuolelle. Gehinnomin tulipalot sammutetaan ja sen kidutukset keskeytetään sapatin ajaksi.

Sapatin ajaksi siellä palvelevat henget vapautetaan vaeltamaan maan päällä. Motza'ei Sabbatissa enkeli Dumah, joka on vastuussa jumalattomien sieluista, paimentaa heidät takaisin toiselle viikon piinalle. Tämän jälkeen sielu siirtyy Olam Ha-Baan (tulevaan maailmaan), tuhoutuu tai jatkaa olemassaoloaan katumuksen tietoisuuden tilassa.

Gehennasta tuli "helvetin" metonyymi sen saaman sairaalloisen

näkyvyyden vuoksi juutalaisissa uskonnollisissa teksteissä.

Maimonides julistaa 13 uskonperiaatteessaan, että kuvaukset Gehennasta rangaistuspaikkana rabbiinisessa kirjallisuudessa olivat pedagogisesti motivoituja keksintöjä, jotka kannustivat epäkypsää ihmiskuntaa kunnioittamaan Tooran käskyjä. Sen sijaan, että pahat, jumalattomat ja vääräoppiset lähetettäisiin Gehennan tuleen, jumalattomien sielut itse asiassa tuhoutuisivat.[50, 51]

Kareth – erottaminen

Heprealainen termi kareth ("leikkaaminen" hepreaksi: כרת, [ka'ret]) tai ekstirpaatio, on synnistä tuomittava rangaistuksen muoto, joka mainitaan heprealaisessa Raamatussa ja myöhemmissä rabbiinisissa kirjoituksissa.

Kareth viittaa yksinkertaistetussa merkityksessään henkilöön, joka on karkotettu Israelin kansasta. Talmudissa kareth ei tarkoita (välttämättä) fyysistä elämän "päättämistä", vaan se voi tarkoittaa myös sielun ja tulevan maailman osuuden kieltämistä. Sana kareth on johdettu heprean verbistä karat ("leikata pois"). Substantiivimuotoa kareth ei esiinny heprealaisessa Raamatussa; pikemminkin verbimuotoja, kuten *venichreta* ("[se sielu] leikataan pois").

Heprealaisessa Raamatussa verbit, jotka ovat substantiivin kareth-muodon myöhemmän käytön taustalla, viittaavat rangaistuksen muotoihin, kuten ennenaikaiseen kuolemaan tai muuhun kansan ulkopuolelle erottamiseen.

Richard C. Steinerin mukaan ilmaus "erotettu kansastaan" on vastakohtainen käsitykselle "kokoontua kansansa tykö" (esim. 1. Moos. 25:8), ja näin ollen "erotettu" tarkoittaa Raamatussa olla riistetty tuonpuoleisesta elämästä ja tulevasta maailmasta.

Esimerkkejä synneistä, jotka tekevät ihmisen alttiiksi sille,

mitä myöhemmin kutsutaan karethiksi, ovat *chametzin* syöminen pääsiäisenä, seksuaaliset rikkomukset, rituaaliset epäpuhtaudet ja miehen kieltäytyminen ympärileikkauksesta.

Lukujen kirjassa sanotaan, että jokainen, joka tekee syntiä tahallaan tai ylenpalttisesti, "erotetaan kansasta".

Kareth on rangaistus tietyistä juutalaisen lain määrittelemistä rikoksista ja rikkomuksista (esim. elävän eläimen veren syöminen, *suetin** syöminen, ympärileikkauksesta kieltäytyminen jne.), rangaistus, joka voidaan antaa vain taivaan kädestä juutalaisuskon edustajille, jotka ovat velvollisia noudattamaan juutalaista lakia sen sijaan, että he olisivat minkään maallisen tuomioistuimen rangaistavissa.

*Chelev (heprea: כֶּלֶב, kheylev tai helev), "suet", ovat eläinrasvoja, joita Toora kieltää juutalaisia ja israelilaisilta syömästä. Vain sellaisten eläinten chelev, joista voidaan antaa uhreja tabernaakkelissa tai temppelissä, on kielletty (3. Moos. 7:25). Chelevin syömisen kiello on Tooran lisäksi myös yksi niistä 613 käskystä, jotka Talmudin mukaan annettiin Moosekselle Siinain vuorella. Puhu Israelin lapsille sanoen: Älkää syökö rasvaa, härän, lampaan tai vuohen rasvaa. Ja sen rasvaa, joka kuolee itsestään. Rasvaa, joka on otettu eläimestä, voidaan käyttää mihin tahansa muuhun, mutta et saa syödä sitä. – 3. Moos. 7:23–24

Joissakin seksuaalisessa väärinkäytöksessä ja sapatin lakien rikkomisessa, kuten silloin, kun teolla on todistajia, tuomioistuin voi määrätä rangaistuksen. Määritelmän mukaan kareth ei koske ei-juutalaisia. Kareth voi tarkoittaa joko kuolemaa nuorena (ennen 50- tai 60-vuotiaana), kuolemaa ilman lapsia tai sielun hengellistä "irrottamista" kansasta kuoleman jälkeen.

Nachmanidesin mukaan molemmat määritelmät ovat tarkkoja ja niitä voidaan soveltaa rikoksen tehneen henkilön luonteen mukaan. Jos hän oli yleensä hyvä ihminen, mikä tarkoittaa,

että hänessä oleva hyvä oli suurempi kuin paha, häntä rangaistaan kuolemalla ennen aikaansa, ellei hänellä ole muita hyveitä, joiden vuoksi hän ansaitsisi elää täyttää elämänsä, mutta hän säilyttää osuutensa tulevassa maailmassa. Kuitenkin, jos hänessä oleva paha on suurempi kuin hyvä, hänelle myönnetään hyvä ja pitkä elämä, jotta hänet palkitaan hyvästä, jonka hän teki elämässään, mutta kuoleman jälkeen hänellä ei ole osuutta tulevassa maailmassa.

Rabbi Yonah Gerondin mukaan Toora tekee eron sen suhteen, mitä kareth-muotoa tulee käyttää tiettyyn rikokseen. Useimmissa tapauksissa Toora käyttää termiä, kuten Mooseksen kirja 18:29; henkilöt, jotka syyllistyvät niihin, erotetaan kansansa keskuudesta, mikä hänen mukaansa on viittaus rangaistukseen tässä maailmassa.

Kuitenkin, kun Toora käyttää termiä, kuten 4. Moos. 15:31, lakia rikkonut henkilö erotetaan kokonaan, hänen rikoksensa jää häneen, jolloin rangaistus viittaa hengelliseen erottamiseen kuoleman jälkeen. On olemassa kaksi mielipidettä siitä, mitä henkisesti erottamisen luonne tarkoittaa suhteessa sieluun kuoleman jälkeen.

Maimonides on sitä mieltä, että erottaminen tarkoittaa, että paheellisen henkilön kuoleman jälkeen ruumiista lähtenyt sielu tuhoutuu täysin ja paheellinen kuolee eläimen kuolemaan”.

Nachmanides väittää, että sielua ei tuhota, vaan että sielu, joka erotetaan kuoleman jälkeen, on viittaus henkiseen maailmaan, jossa sielu on kuoleman jälkeen korkeassa henkisessä tilassa, ja että Karethin rangaistus on, että erotettu ei ole kelvollinen siihen maailmaan. Sielu kuitenkin elää ja on kelvollinen kuolleiden ylösnousemukseen.

Kareth on sovellettavissa vain silloin, kun rikkomus on tehty tarkoituksella ja ilman myöhempää oikeaa katumusta, ja se koskee vain juutalaisia. Kun tällainen rikkomus tehdään tahattomasti, se vaatii yleensä syntiuhrin tuomista. Kerithoth

("leikkaukset"), monikko sanasta kareth, on Mishnan viidennen asteen Kodashimin seitsemäs traktaatti.

Mishnan mukaan kareth on rangaistus seuraavista 36 rikoksesta (jos rikos on sukupuoliyhdyntä, kareth koskee kaikkia teon osapuolia):

1. Seksuaalinen kanssakäyminen äidin kanssa
2. Seksuaalinen kanssakäyminen isän vaimon kanssa
3. Seksuaalinen kanssakäyminen pojan vaimon kanssa
4. Mies, joka on sukupuoliyhteydessä toisen miehen kanssa
5. Mies, joka on sukupuoliyhteydessä eläimen kanssa
6. Nainen, joka on sukupuoliyhteydessä eläimen kanssa
7. Seksuaalinen kanssakäyminen sekä äidin että tämän tyttärensä kanssa elämän aikana
8. Seksuaalinen kanssakäyminen naimisissa olevan naisen kanssa
9. Seksuaalinen kanssakäyminen siskon kanssa
10. Seksuaalinen kanssakäyminen isän sisaren kanssa
11. Seksuaalinen kanssakäyminen äidin siskon kanssa
12. Seksuaalinen kanssakäyminen vaimon sisaren kanssa
13. Seksuaalinen kanssakäyminen veljen vaimon kanssa
14. Seksuaalinen kanssakäyminen isän veljen vaimon kanssa
15. Seksuaalinen yhdyntä kuukautisten aikaan, joka tunnetaan nimellä nidda
16. Jumalan kiroaminen tetragrammin avulla, joka tunnetaan nimellä megadef (□□□□)
17. Muun jumaluuden kuin Jumalan palvomisen, joka tunnetaan nimellä Avodah Zarah (juutalaisen lain mukaan epäjumalanpalvelus ymmärretään tarkoittavan tekoa, jonka joku tekee toiselle jumalalle ja joka vastaa sitä, mitä israelilainen tavallisesti tekisi omalle Jumalalleen, kuten kumartuminen se tai uhraaminen sille jne.)
18. Lapsen toimittaminen Molochiin
19. Hengen konsultointi ov:n kautta (□□□)
20. Sapatin rikkomisen tekemällä jotakin 39:stä sapatina kielletystä toiminnasta

21. Uhrin syöminen rituaalisen epäpuhtauden tilassa, joka tunnetaan nimellä tumah
22. Temppeleihin tai tabernaakkeleihin astuminen rituaalisen epäpuhtauden tilassa, joka tunnetaan nimellä tumah
23. Eläinrasvan, joka tunnetaan nimellä chelev, syöminen (Tämä kielto koskee vain kotieläiminä pidettyjä eläimiä, kuten härkää, lampaita ja vuohia, mutta ei luonnonvaraisten riistaeläinten, kuten peurojen, gasellien ja antiloopein, syöntiä)
24. Veren syöminen tai juominen (pois lukien kalan veri) Uhrin syöminen sen jälkeen, kun sen syömiseen sallittu aika on umpeutunut. Tässä tilassa oleva uhri tunnetaan nimellä notaari (נוטרי)
25. Sellaisen uhrin syöminen, joka on tarjottu aikomuksena syödä se sen jälkeen, kun uhrin syömiselle sallittu aika on kulunut umpeen. Tällainen uhri tunnetaan nimellä pigul (פגול)
26. Eläinuhrin teurastaminen temppelin tai tabernaakkelin rajojen ulkopuolella
27. Eläinuhrin uhraaminen alttarilla temppelin tai tabernaakkelin rajojen ulkopuolella
28. Chametzin syöminen pääsiäisenä
29. Syöminen tai juominen Jom Kippurin aikaan (koskee vähintään treffin syömistä 2–4 minuutin sisällä)
30. Jom Kippurin rikkominen tekemällä jotakin 39:stä sapattina kielletystä toiminnasta
31. Mooseksen valmistaman pyhän voiteluöljyn (שמן המשחה) jäljennös, jota käytettiin Daavidin huoneen ylipappien ja kuninkaiden voiteluun, käyttäen samoja ainesosia ja tarkkoja mittoja, ja luoda se samassa tilavuudessa kuin Mooseksen luoma
32. Ketoretiksi tunnetun suitsukkeen kopion luominen käyttämällä samoja ainesosia ja tarkkoja mittoja kuin Ketoret
33. Itsensä voitelu pyhällä voiteluöljyllä, jonka Mooses loi
34. Pääsiäisuhrien tuomatta jättäminen (tässä tapauksessa
35. Karet koskee vain rituaalisesti puhdasta henkilöä, ei

pitkällä matkalla, mutta silti hän kieltäytyy tuomasta pääsiäisuhria 4. Moos. 9:9–13 mukaisesti.)

36. Ympärileikkauksesta kieltäytyminen

Kristinusko

Etiopian ortodoksinen Vanha testamentti

Meqabyanin kirjoissa on myös usein viittauksia ”Gehennaan”, joita pidetään kanonisina Etiopian ortodoksisessa Tewahedo-kirkossa. [52]

Uusi testamentti

Kuningas Jaakon Raamatun versiossa Gehenna esiintyy 13 kertaa 11 eri säkeessä: Hinnomin laakso, Hinnomin pojan laakso tai Hinnomin lasten laakso.

Synoptisissa evankeliumeissa eri kirjoittajat kuvaavat Jeesusta (joka oli juutalainen), kuin hän käyttäisi termiä Gehenna kuvaamaan *Valtakunnan* elämän vastakohtaa (Mark. 9:43–48).

Termiä käytetään näissä kirjoituksissa 11 kertaa. Kristillinen Raamattu viittaa siihen paikkana, jossa sekä sielu (kreikaksi: ψυχή, psyche) että ruumis voivat tuhoutua (Matt. 10:28) ”sammumattomassa tulessa” (Mark. 9:43). [54] Gehennan kristillinen käyttö neuvoo usein uskonnon kannattajia elämään vanhurskasta elämää. Esimerkkejä Gehennasta kristillisessä Uudessa testamentissa ovat: [53, 54]

- Matthew 5:22: ”...whoever shall say, ‘You fool’, shall be guilty enough to go into Gehenna.”
- Matthew 5:29: ”...it is better for you that one of the parts of your body perish, than for your whole body to be thrown into Gehenna.”
- Matthew 5:30: ”...better for you that one of the parts of your body perish, than for your whole body to go into Gehenna.”

- Matthew 10:28: "...rather fear Him who is able to destroy both soul [Greek: ψυχή] and body in Gehenna."
- Matthew 18:9: "It is better for you to enter life with one eye, than with two eyes to be thrown into the Gehenna..."
- Matthew 23:15: "Woe to you, scribes and Pharisees, hypocrites, because you... make one proselyte...twice as much a child of Gehenna as yourselves."
- Matthew 23:33, to the Pharisees: "You serpents, you brood of vipers, how shall you escape the sentence of Gehenna?"
- Mark 9:43: "It is better for you to enter life crippled, than having your two hands, to go into Gehenna into the unquenchable fire."
- Mark 9:45: "It is better for you to enter life lame, than having your two feet, to be cast into Gehenna."
- Mark 9:47: "It is better for you to enter the Kingdom of God with one eye, than having two eyes, to be cast into Gehenna."
- Luke 12:5: "...fear the One who, after He has killed has authority to cast into Gehenna; yes, I tell you, fear Him."

Uudessa testamentissa termiä Gehenna käyttää myös Johannes:[55]

- James 3:6: "And the tongue is a fire,...and sets on fire the course of our life, and is set on fire by Gehenna."

Uuden testamentin käännökset

Uusi testamentti viittaa myös Hadekseen Gehennasta erillisenä paikkana. Toisin kuin Gehenna, Hades ei tyypillisesti tarkoita tulta eikä rangaistusta, vaan unohtamista. Ilmestyskirja kuvaa Haadeksen heittämistä tulijärveen (Ilmestyskirja 20:14 [*Ja kuolema ja helvetti heitettiin tuliseen järveen. Tämä on toinen kuolema.*]).

Kuningas Jaakon Raamattu on ainoa nykykäytössä käytetty englanninkielinen käännös, jossa sanat Sheol, Hades, Tartarus (kreikaksi τάρταρος; lemma: τάρταρω tartaroō) ja Gehenna on käännetty helvetiksi.

Uudessa testamentissa (New International Version, New Living Translation, New American Standard Bible) kääntävät Gehennan ja Tartaruksen helvetiksi, mutta Hades viittaa suoraan kreikkalaiseen termiin. Gehennan käsittelyyn kristinuskossa vaikuttaa merkittävästi se, säilytettiinkö UT:n käännöksessä heprean ja kreikan ero Gehennan ja Hadeksen välillä:

Käännökset erolla:

- Neljännen vuosisadan Ulfilas (Wulfila) eli goottilainen Raamattu on ensimmäinen Raamattu, joka käyttää helvetin protogermaanista muotoa Halja ja säilyttää eron Hadesin ja Gehennan välillä. Kuitenkin toisin kuin myöhemmissä käännöksissä, Halja (Matt. 11:23) on varattu Haadekselle[57] ja Gehenna on translitteroitu Gaiainnaniksi (Matt 5:30), mikä on yllättävän vastakohta nykyaikaisille käännöksille, jotka kääntävät Gehennan helvetiksi ja jättävät Hadeksen. kääntämättä.
- 4. vuosisadan lopun latinalainen Vulgata translitteroi kreikan sanan Γέεννα "gehenna" sanalla "gehennæ" (esim. Matt 5:22), kun taas käytetään "infernusta" ("alhaalta, alamaailmasta tuleva") kääntämään sanaa ᾗδης (Hades).
- 1800-luvun Youngin käännös pyrkii olemaan mahdollisimman kirjaimellinen, eikä käytä sanaa Helvetti ollenkaan. Se säilyttää sanat Hades ja Gehenna kääntämättä niitä helvetiksi. Helvetti ollenkaan, pitäen sanat Hades ja Gehenna kääntämättä.[58]
- 1800-luvun arabialainen Van Dyck erottaa Gehennan Sheolista.
- 1900-luvun New International Version, New Living Translation ja New American Standard Bible käyttävät termiä "helvetti" vain silloin, kun käytetään Gehennaa tai Tartarusta. Kaikki kääntävät Sheolin ja Hadeksen eri

tavalla. Jonkin aikaa poikkeus tähän oli vuoden 1984 painos New International Versionin käännöksestä Luuk. 16:23:ssa, joka oli ainutlaatuinen käännös: Hades helvetiksi. Vuoden 2011 painos käyttää termiä Hades.

- Kreikankielisissä teksteissä ja johdonmukaisesti itäortodoksisen kirkon alkuperäisissä teksteissä esiintyneet erot säilyivät usein. Myös venäläinen synodaaliraamattu (ja yksi vanhan kirkon slaavilaisen käännös) säilyttää erot. Nykyvenäjän kielessä helvetin käsite (Ад) on suoraan johdettu Hadesista (Аид), joka on erillinen ja riippumaton Gehennasta. Tulikuvat liittyvät ensisijaisesti Gehennaan, joka on yusein tulinen Gehenna (Геенна огненная), ja se näyttää olevan synonyymi tulijärvelle.
- Uuden maailman käännös, jota Jehovan todistajat käyttävät, säilyttää eron Gehennan ja Haadeksen välillä translitteroimalla Gehennan ja kääntämällä "Hadeksen" (tai "Sheolin") "haudaksi". Aiemmissä painoksissa kaikkia kolmea nimeä ei ole käännetty.
- Sanaa "helvetti" ei käytetä Uudessa amerikkalaisessa Raamatussa paitsi Jobin kirjan alaviitteessä, jossa käännetään vaihtoehtoinen kohta Vulgatasta. Siinä sana vastaa Jeromen *inferos*-termiä, joka on käännös sanasta *sheol*. Gehenna on kääntämätön, Sheol ja Hades ovat joko kääntämättömiä tai muutettu "tuonpuoleiseksi". [58, 59]

Käännökset, jotka eivät tee eroa käsitteille

- 1000-luvun lopun Wessexin evankeliumit ja 1300-luvun Wycliffe Raamattu kääntävät sekä latinan helvetin että gehennan helvetiksi.
- 1500-luvun Tyndale ja monet myöhemmät kääntäjät tunsivat kreikankieliset termit, mutta Tyndale käänsi sekä Gehennan että Hadeksen englanninkielisen sanaksi Hell.
- 1600-luvun Kuningas Jaakon Raamatun versio on ainoa nykyajan käytössä oleva englanninkielinen käännös, joka kääntää sanat Sheol, Hades ja Gehenna kutsumalla niitä

kaikkia "helvetiksi".

Monet nykyajan kristityt pitävät Gehennaa ikuisen rangaistuksen paikkana. Anihilationistiset kristityt kuitenkin mieltävät Gehennan paikaksi, jossa syntisiä kidutetaan, kunnes heidät lopulta tuhotaan, sielu ja kaikki.

Jotkut kristityt tutkijat ovat kuitenkin ehdottaneet, että Gehenna ei ehkä ole synonyymi tulijärvelle, vaan profeettallinen metafora kauhealle kohtalolle, joka odotti monia siviilejä, jotka kuolivat Jerusalemin tuhossa vuonna 70 jKr. [60, 61, 62]

Islam

Islamissa helvetistä käytetään nimeä Jahannam, joka on suoraan peräisin Gehennasta. Koraani sisältää 77 viittausta islamilaiseen Gehennan tulkintaan, mutta siinä ei mainita Sheolia / Hadesta (kuolleiden asuinpaikka), vaan sen sijaan käytetään sanaa "Qabr", joka tarkoittaa hautaa). Muslimiperinteessä hautoja pidetään portteina toiseen maailmaan, sekä paratiisiin että helvettiin.

Eräät muslimitutkijat päättelivät, että helvetti on olemassa nykymaailman rinnalla jossain maan alla, ja yrittivät paikantaa sen sisäänkäynnin. Jotkut ehdottivat, että helvetin portit sijaitsevat Hinnomin laaksossa.

Jahannam itsessään on vain helvetin ylimmän kerroksen nimi, joka on säilytetty muslimisyntisille. Jopa ne, jotka kannattavat ikuista helvettiä, uskovat, että Jahannam lopulta tuhotaan. [63, 64, 65]

Viiteluettelo

1. *Masterman, Ernest W. G. "Hinnom, Valley of". International Standard Bible Encyclopedia. Retrieved 17 July 2021 – via InternationalStandardBible.com.*
2. Jones, Daniel; Roach, Peter, James Hartman and Jane

Setter, eds. *Cambridge English Pronouncing Dictionary*. 17th edition. Cambridge UP, 2006.

3. Negev, Avraham; Gibson, Shimon (2001). "Hinnom (Valley of)". *Archaeological Encyclopedia of the Holy Land*. New York and London: Continuum. p. 230. ISBN 0-8264-1316-1. Retrieved 17 July 2021.
4. Mitchell, Hinckley G. (1903). "The Wall of Jerusalem According to the Book of Nehemiah". *Journal of Bible Literature*. **22** (2): 108. doi:10.2307/3259194. JSTOR 3259194.
5. Watson E. Mills; Roger Aubrey Bullard (1990). *Mercer Dictionary of the Bible*. Mercer University Press. p. 319. ISBN 978-0-86554-373-7.
6. Kohler, Kaufmann; Ludwig Blau (1906). "Gehenna". *Jewish Encyclopedia*. "The place where children were sacrificed to the god Moloch was originally in the 'valley of the son of Hinnom,' to the south of Jerusalem (Joshua 15:8, passim; II Kings 23:10; Jeremiah 2:23; 7:31–32; 19:6, 13–14). For this reason the valley was deemed to be accursed, and 'Gehenna' therefore soon became a figurative equivalent for 'hell.'"
7. Kohler, Kaufmann; Ludwig Blau (1906). "Gehenna: Sin and Merit" *Jewish Encyclopedia*: "It is frequently said that certain sins will lead man into Gehenna. The name 'Gehenna' itself is explained to mean that unchastity will lead to Gehenna ('Er. 19a); so also will adultery, idolatry, pride, mockery, hypocrisy, anger, etc. (Soṭah 4b, 41b; Ta'an. 5a; B. B. 10b, 78b; 'Ab. Zarah 18b; Ned. 22a)."
"Hell". *Catholic Encyclopedia*: "[I]n the New Testament the term *Gehenna* is used more frequently in preference to *hades*, as a name for the place of punishment of the damned.... [The Valley of Hinnom was] held in abomination by the Jews, who, accordingly, used the name of this valley to designate the abode of the damned (Targ. Jon., Gen., iii, 24; Henoch, c. xxvi). And Christ adopted this usage of the term."

8. *Trachtenberg, Joshua (2004) [Originally published 1939]. Jewish Magic and Superstition. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. p. 66. ISBN 9780812218626.*
9. *"Bible Gateway passage: 2 Chronicles 28:3 – New International Version". Bible Gateway.*
10. *"Bible Gateway passage: 2 Chronicles 28:3 – English Standard Version". Bible Gateway.*
11. *Smith, G. A. 1907. Jerusalem: The Topography, Economics and History from the Earliest Times to A.D. 70, pages 170-180. London.*
12. *Dalman, G. 1930. Jerusalem und sein Gelände. Schriften des Deutschen Palastina-Instituts 4*
13. *Bailey, L. R. 1986. Gehenna: The Topography of Hell. BA 49: 187*
14. *Watson, Duane F. Hinnom. In Freedman, David Noel, ed., The Anchor Bible Dictionary, New York Doubleday 1997, 1992.*
15. *Geoffrey W. Bromiley, International Standard Bible Encyclopedia: "E–J." 1982.*
16. *Geoffrey W. Bromiley International Standard Bible Encyclopedia: Q–Z, 1995 p. 259 "Stager and Wolff have convincingly demonstrated that child sacrifice was practiced in Phoenecian Carthage (Biblical Archaeology Review, 10 [1984], 30–51). At the sanctuary called Tophet, children were sacrificed to the goddess Tank and her .."*
17. *Hays 2011 "... (Lev 18:21–27; Deut 12:31; 2 Kgs 16:3; 21:2), and there is indeed evidence for child sacrifice in ancient Syria-Palestine." [Footnote:] "Day, Molech, 18, esp. n. 11. See also A. R. W. Green, The Role of Human Sacrifice in the Ancient Near East (SBLDS 1; Missoula, Mont.: Scholars Press, 1975)."*
18. *P. Mosca, 'Child Sacrifice in Canaanite and Israelite Religion: A Study on Mulk and "pa' (PhD dissertation. Harvard University, Cambridge, MA, 1975)*
19. *Susan Niditch War in the Hebrew Bible: A Study in the Ethics of Violence 1995 p. 48 "An ancient Near Eastern*

parallel for the cult of Molech is provided by Punic epigraphic and archaeological evidence (Heider:203)

20. *"Jeremiah 19:4 Context: Because they have forsaken me, and have estranged this place, and have burned incense in it to other gods, that they didn't know, they and their fathers and the kings of Judah; and have filled this place with the blood of innocents"*.
21. (J. Day:83; Heider:405; Mosca: 220, 228), ... Many no doubt did as Heider allows (269, 272, 406) though J. Day denies it (85). ... Heider and Mosca conclude, in fact, that a form of child sacrifice was a part of state-sponsored ritual until the reform of the ..."
22. Richard S. Hess, Gordon J. Wenham *Zion, City of Our God*. 1999, p. 182 "The sacrifices of children and the cult of Molech are associated with no other place than the Hinnom Valley. ... of Jerusalem, the Jebusites (brackets mine). As yet, no trace has been located through archaeological search in Ben- Hinnom or in the Kidron Valley. ... Carthage was found in an area of Tunis that has had little occupation on the site to eradicate the evidence left of a cult of child sacrifice there."
23. Christopher B. Hays *Death in the Iron Age II & in First Isaiah* 2011 p. 181 "Efforts to show that the Bible does not portray actual child sacrifice in the Molek cult, but rather dedication to the god by fire, have been convincingly disproved. Child sacrifice is well attested in the ancient world, especially in times of crisis."
24. McNamara, *Targums and Testament*, ISBN 978-0716506195
25. e.g. Mishnah Kiddushin 4.14, Avot 1.5, 5.19, 20; Tosefta Berachot 6.15; Babylonian Talmud Rosh Hashanah 16b:7a, Berachot 28b
26. Mishna Sanhedrin 10:2
27. Soṭah, 10b
28. Hyvernat & Kohler 1901, p. 133.
29. "ASK the Rabbi Query..." www.thehebrewcafe.com. 23 July 2021.
30. "AMON, KING OF JUDAH – JewishEncyclopedia.com".

jewishencyclopedia.com. © This article incorporates text from this source, which is in the public domain.

31. [According to Louis Ginzburg's *Legends of the Jews* "... For repentance he was given no time, for death cut him off in the fullness of his sinful ways...That the full measure of punishment was not meted out to Amon-his evil deeds were such that he should have forfeited his share in the World to come-was due to the circumstance of his having a pious and righteous son..". See *Legends of the Jews* p.281
32. "*Jehoiakim* | *Encyclopedia.com*". *www.encyclopedia.com*.
33. "*Legends of the Jews pp.104-105*".
34. *Sotah* 4b
35. *Jewish Encyclopedia*
36. *Deuteronomy* 14:1
37. *Sifre, Deuteronomy* 96
38. *Rosh Hashana* 17a
39. *Pesachim* 24 168b
40. *Tosefta Sanhedrin* 13:5; *Rosh Hashana* 17a
41. *Tosefta Sanhedrin* 13:5; compare *ib.* 12:9, apparently belonging to 13:5: "He who casts off the yoke [of the Law], and he who severs the Abrahamic covenant; he who interprets the Torah against the halakhic tradition, and he who pronounces in full the Ineffable Name—all these have no share in the world to come"
42. Hermann L. Strack and Paul Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud and Midrasch*, 5 vols. [Munich: Beck, 1922–56], 4:2:1030
43. Lloyd R. Bailey, "Gehenna: The Topography of Hell," *Biblical Archeologist* 49 [1986]: 189
44. Gabriel Barkay, "The Riches of Ketef Hinnom." *Biblical Archaeological Review* 35:4–5 (2005): 22–35, 122–26.
45. "The place where children were sacrificed to the god Moloch was originally in the "valley of the son of Hinnom," to the south of Jerusalem (*Josh. xv. 8, passim; II Kings xxiii. 10; Jer. ii. 23; vii. 31–32; xix. 6, 13–14*). For this reason the valley was deemed to be

accursed, and "Gehenna" therefore soon became a figurative equivalent for 'hell'." Gehenna –Jewish Encyclopedia By Kaufmann Kohler, Ludwig Blau; web-sourced: 02-11-2010.

46. "gehenna." Easton's 1897 Bible Dictionary. 27 Aug. 2009. Dictionary.com
<http://dictionary.reference.com/browse/gehenna>.
47. "Gehinnom". *Judaism 101*. Gehinnom is the Hebrew name; Gehenna is Yiddish.
48. "Hell". *Judaism 101*. The place of spiritual punishment and/or purification for the wicked dead in Judaism is not referred to as Hell, but as Gehinnom or She'ol.
49. "*Judaism 101: Olam Ha-Ba: The Afterlife*".
50. Maimonides' Introduction to Perek Helek, ed. and transl. by Maimonides Heritage Center, p. 3–4.
51. Maimonides' Introduction to Perek Helek, ed. and transl. by Maimonides Heritage Center, pp. 22–23.
52. "*Torah of Yeshuah: Book of Meqabyan I – III*". July 11, 2015.
53. "Blue Letter Bible. "Dictionary and Word Search for geenna (Strong's 1067)"". Archived from the original on 2012-06-29. Retrieved 2008-03-25.
54. "G5590 – psychē – Strong's Greek Lexicon (NKJV)". Retrieved 9 November 2017.
55. "G1067 – geenna – Strong's Greek Lexicon (KJV)". Retrieved 10 November 2017.
56. "Translations for 2Pe 2:4". Retrieved 10 November 2017.
57. Murdoch & Read (2004) *Early Germanic Literature and Culture*, p. 160. [1]
58. "YLT Search Results for "hell"". Retrieved 10 November 2017.
59. "BibleGateway – hell [search] – New American Bible (Revised Edition) (NABRE), 4th Edition". Retrieved 10 November 2017.
60. Metzger & Coogan (1993) *Oxford Companion to the Bible*, p. 243.
61. Gregg, Steve (2013). *All You Want to Know About Hell*.

Nashville, TN: Thomas Nelson. pp. 86–98.
ISBN 978-1401678302.

62. Wright, N. T. (1996). *Jesus and the Victory of God: Christian Origins and the Question of God, Volume 2*. Minneapolis: Fortress Press. pp. 454–55, fn. #47. ISBN 978-0281047178.
63. Richard P. Taylor (2000). *Death and the Afterlife: A Cultural Encyclopedia*. "JAHANNAM From the Hebrew gehinnom, which refers to a valley outside Jerusalem, Jahannam is the Islamic word for hell."
64. Lange, Christian (2016). *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge United Kingdom: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-50637-3.
65. Gardet, L., "D_j_ahannam", in: *Encyclopaedia of Islam*, Second Edition, Edited by: P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Consulted online on 18 January 2023 doi:10.1163/1573-3912_islam_SIM_1930 First published online: 2012 First print edition: ISBN 9789004161214, 1960-2007

- Text is available under the Creative Commons Attribution-ShareAlike License 4.0; additional terms may apply.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Gehenna>